

МРНТИ 16.21.31

Б.С.Жонкешов

А.Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институты
Терминология бөлімінің жетекші ғылыми қызметкері,
филология ғылымдарының кандидаты
Алматы қаласы, Қазақстан

ҚЫТАЙ ҚАЗАҚТАРЫНЫҢ ҚОЛДАНЫСЫНДАҒЫ ЛАТЫН ӘЛПБИИ ТАЛДАУ

(халықаралық терминдерді таңбалау материалдары негізінде)

Аннотация. Бұл мақалада 1965-1983 жылдар аралығында Қытай қазақтары қолданған латын қарпіне негізделген жазу түріне ғылыми талдау жасалынады. Талдау материалдары ретінде шеттен енген терминдер мен қала, ел, жер атаулары алынды. Ондағы мақсат – тілге енген шет тілі сөздерін таңбалау тәжірибесін анық- тау еді.

Зерттеу барысында шеттен енген сөздерді дұрыс таңбалау үшін қазақ тіліне жат біршама фонемалар алынған; халықаралық терминдерді түпнұсқалық түрінде таңбалауға тырысқан және т.б. сынды кемшіліктермен қатар, шет сөздерді жазуда дауыссыздарды қатар таңбаламауға әрекет жасалғандығы сынды жетістіктері де анықталды. Сонымен бірге шеттен енген сөздерді таңбалау барысында қазақ тілі- нін өзге тілдерден ерекшелігі, үндестік заңының бұзылғандығы да байқалады.

Мақала авторы ұсыныс түрінде «әліпбиімізді латын қарпіне жобалағанда, сонымен бірге орфографиялық ережелерді дайындағанда қазақ тілін бұрынғы заңдылығына сай етіп қайта жаңғыртуымызды басты мақсат ретінде қарастыруымыз қажет» деген қорытынды шығарады.

Тірек сөздер: Қытай қазақтары, латын жазуы, әріп, фонема, халықаралық терминдер, үндестік заңы.

Б.С.Жонкешов

Ведущий научный сотрудник отдела терминологии
Института языкознания им. А. Байтұрсынұлы, кандидат филологических наук
Алматы, Казахстан

АНАЛИЗ ЛАТИНСКОГО АЛФАВИТА, УПОТРЕБЛЯВШЕГОСЯ КАЗАХАМИ КИТАЯ

(на основе написания интернациональных терминов)

Аннотация. В данной статье приводится научный анализ письменности, основанной на латинских буквах, которыми в период 1965-1983 гг. пользовались китайские казахи. В качестве материалов анализа были взяты иностранные термины, а также наименования городов, стран и местностей. Цель – определить практику написания иностранных слов, вошедших в язык.

В ходе исследования, для правильного написания иностранных терминов и других иностранных слов с удвоенными согласными были использованы несколько фонем, несвойственных казахскому языку. Вместе с тем, в ходе написания иностранных слов, наблюдаются нарушения закона сингармонизма, отличающего казахский язык от других языков.

Автор статьи в виде предложения пришел к следующему заключению: «При переходе алфавита на латинские буквы, а также при подготовке орфографических правил, необходимо рассмотреть, в первую очередь, вопрос восстановления казахского языка в соответствии с прежней закономерностью.

Ключевые слова: казахи Китая, латинское письмо, буква, фонема, международные термины, закон сингармонизма.

B.S.Zhonkeshov

Leading Researcher, Department of Terminology, Institute of Linguistics named after A. Baitursynuly, Candidate of Philology
Almaty, Kazakhstan

THE ANALYSIS OF THE LATIN ALPHABET WHICH WAS USED BY THE KAZAKHS IN CHINA (ON THE BASIS OF WRITING OF INTERNATIONAL TERMS)

Annotation. This article deals with the scientific analysis of writing based on the Latin alphabet that was used by the Kazakhs in China in the period of 1965-1983. Foreign terms, names of cities, countries and places were used as materials of the analysis. The purpose is to define the practice of spelling of foreign words which came into the language.

During the study several phonemes that are extrinsic to the Kazakh language were used to write international terms and other foreign words with double consonants. However the irregularities in the law of synharmonism peculiar to the Kazakh language have been revealed in writing foreign words.

The author of the article has made the following conclusion: “During the transition to the Latin alphabet and elaboration of spelling rules, first of all, it is necessary to consider the issue of the Kazakh language recovery in accordance with the former regulation.”

Keywords: Kazakhs in China, Latin script, letter, phoneme, international terms, law of synharmonism.

Қытай қазақтары жазу тарихында 20 жылдай уақыт латын әліпбиін қолданғаны белгілі. Қ.Ғабитханұлының келтірген деректеріне сүйенсек, «1955-1956 жылдары аз санды ұлттар тіл-жазуын біртұтас қайта тексеру кезінде «араб жазуы негізінде жасалған қазақ әліпбиі қазақ тілінің дыбыстық ерекшелігін дұрыс бейнелеп бере алмайды» деген қорытынды жасалып, оны славян немесе латын жазуына көшіру туралы қаулы шығарылды. Нәтижесінде 1959 жылы қытай тілінің дыбыстық жазу жобасы (*pin yin*) негізінде қазақтың латын әліпбиі жасалды. Қытайдағы қазақтар «**жаңа жазу**» деп атаған бұл жазу бастапқыда сынақ ретінде қолданылып, 1965 жылы Орталық үкіметінің бұйрығымен ресми түрде жарияланды» [1, 111 б.], 1965-1983 жылдар аралығында латын қарпіне негізделген жазу түрін пайдаланған екен. Ондағы қолданған әліпби төмендегідей сипатта:

1 кесте. Қытай қазақтары қолданған латын қарпіне негізделген әліпбиі

№	Қытай қазақтарының латын әліпбиі	Қазақстандағы кирил әліпбиі	№	Қытай қазақтарының латын әліпбиі	Қазақстандағы кирил әліпбиі
1	A a	А а	18	R r	Р р
2	B b	Б б	19	S s	С с
3	C c	Ц ц	20	T t	Т т

4	D d	Д д	21	U u	Ү ү
5	E e	Ы ы	22	V v	В в
6	F f	Ф ф	23	W w	У у
7	G g	Г г	24	X x	Ш ш
8	H h	Х х	25	Y y	Й й
9	I i	І і	26	Z z	З з
10	J j	Ж ж	27	Ç ç	Ғ ғ
11	K k	К к	28	Ĥ ĥ	Һ һ
12	L l	Л л	29	Қ қ	Қ қ
13	M m	М м	30	Ə ə	Ә ә
14	N n	Н н	31	Ө ө	Ө ө
15	O o	О о	32	Û û	Ү ү
16	P p	П п	33	Ê ê	Е е
17	Q q	Ч ч		NG ng	Ң ң

Кестеден байқап отырғандарыңыздай әліпби 33 әріптен тұрады. Қазақ әріптерін беруде (шартты түрде, негізінен, **ц, ф, х, в** секілді өзге елдің фонемалары да енгізілген) латын әріптерінің 26-сын да пайдаланып, оларға қосымша Ç ç, ĥ-ñ, қ-қ, ə-ə, ө-ө, ù-ү, ê-е әріптерін енгізген. «Ң» дыбысын қосар әріппен берген. Бұлардан өзге қытай тілін таңбалау үшін *zh, sh, ch* сияқты 3 қосар дыбысты да әліпби құрамына кіргізген. Орыс сөздері арқылы біздің әліпбиімізге енгізілген **И, Ё, Ш, Э, Ю, Я, Ъ, Ь** таңбалары әліпбиде кездеспейді. Қытай немесе өзге жат жұрттардың сөздерін дұрыс таңбалау үшін **ц, ф, х, в** таңбалары әдейі енгізілгендігін аңғаруға болады. Сөзіміз дәлелді болу үшін мына бір дәйекті келтіреміз: «Жанадан жасалған латын әліпбиінде қазақ тілінің 9 дауысты дыбысы, 24 дауыссыз дыбысы бар делінді. Бұдан басқа қытай тіліндегі атауларды дұрыс транскрипциялап жазу үшін *zh, sh, ch* сияқты 3 қосар дыбысты да әліпби құрамына кіргізді. Латын әліпбиіндегі 26 әріп өз реті бойынша енді де, қазақ тілінің ерекшелігіне тән *e (ы), ng (ң), ç, ə, ө, ê (е)* сияқты дыбыс таңбалары әліпбидің соңына тіркелді (2-кесте)» [1, 111 б.]. Қ.Ғабитханұлы көрсеткен бұл жердегі қазақ тілінің ерекшелігіне тән деп көрсеткен **ы, е** фонемалары өзге тілдерде де кездеседі, тіпті латын әліпбиінің өзінде де бар. Сол себепті бұл екі фонеманы қазақ тілінің ерекшелігіне тән деп көрсету жаңсақ пікір деп ойлаймыз.

Қытай қазақтары пайдаланған латын қарпіне негізделген әліпбиде мынадай ерекшелік бар:

Әліпбиде дыбыстарды ажырату үшін «'» дәйекшесін қолданады. Бұл дәйекше қатар тұрған екі таңбаны оқу барысында шатастырып алмау үшін пайдаланылған. Сөз ішінде *zh* түрінде жазылса, *дж* деп оқылады, егер, *z'h* түрінде қолданылса, *zx* деп дыбысталады. Сөз ішіндегі қатар қолданылған *sh, ch, ng* таңбаларының да оқылуы дәл солай, «'» дәйекшесінсіз жазылса, *чи, ч, ң* болып оқылады, ал дәйекшемен жазылса, *сх, цх, нг* түрінде дыбысталады. Мысалы: *IS'HEMA – ісхема, KON'GO – конго, PIS'HOLOG – психолог, PIS'HOLOGIA – психология, SIN'GAPOR – сингапор, VEN'GRIA – венгрия* және т.б. дәйекшемен оқылу тәртібі болса, *CANMOWZHANG – қанмоуджаң, GUANGZHOU – гүаңджоу, GUYZHOU – гуйджоу, MANZHURIYA – манджүрия, CHANGSHA – чанша, FUJIAWSHOW – фүжі-аушиоу, TAISHAN – тайшан, CHANGJINANG – чанжінанг, CHAWXIAN – чаушиан, CHENGDU – чыңдү, CANG – Цан, CANMOWZHANG – қанмоуджаң, CHANGJINANG – чанжінанг, CHANGSHA – чанша, CHENGDU – чыңдү, FUKANG – фүканг, GANGQIN – ганчін, GANGYAW – ганйау, GAWLIANG – гаулианг, GONG – гоң, GUANGDON – гүаңдон, GUANGXI – гүаңши, GUANGZHOU – гүаңджоу, GUOMINDANG – гүоминданг, JONG'ARIYA – жоңғария, KUNMING – күнмін, MONG'UL – моңғұл, MONG'ULIA – моңғүлия, MONGGULKÜRE – моңғұлқұры, ONGTÜSTIK AFRIKA – Оңтүстік африка, QINGHAY – чинхай, XIJIANG – шинжаң* және т.б. дәйекшесіз оқылу тәртібі. Байқауымызша, бізде де *ж, ш, ң* дыбыстарын жазуда ортақ көзқарас болмай келеді. Шындығында да, аталмыш

әріптерді жазуда Қытай қазақтары пайдаланған дәйекшені енгізуге болады деп ойлаймыз. Әрине бұл біздің ұсынысымыз, жеке көзқарасымыз.

Мақаламызда латын қарпі негізінде жасалған әліпбиді кеңірек сөз етуіміздің себебі, шеттен енген терминдерді таңбалауда әліпбиге қанша әріптің алынуымен тығыз байланысты. Егер мүмкіндігінше шет дыбыстарды әліпбиімізге алған болсақ, тіліміз шеттен енген терминдердің, сөздердің, мейлінше, сол күйінде енгізілуіне жол беріледі. Ол дегеніміз тіліміздің табиғаты бұзылып, шұбарлануына, Қ.Кемеңгерұлынша айтқанда «қотырлануына» мүмкіндік беріледі деген сөз. Қытай қазақтарының тәжірибесін талдау кезінде төмендегідей олықлықтарға жол берілгендігін байқаймыз:

Біріншіден, қытай тілін (кейбір қазақ тілі арқылы енген орыс стандартына салынған халықаралық терминдерді) дұрыс таңбалау үшін әліпбиден «ц», «в», «ф» дыбысына орын берілген. Мысалы: CAIPAN – *цаипан*, CANG – *Цан*, CANMOWBU – *цанмоубу*, CANMOWZHANG – *цанмоуджаң*, CANZAN – *цанзан*, CHANGJINANG – *цаңжінанң*, CHANGSHA – *цаңчша*, CHAWXIAN – *цаушиан*, CHENGDU – *чыңдү*, KALCI – *Калци*, AVSTRALIA – *австралия*, AVSTRIA – *австрия*, GVATÉMALA – *гватемала*, GVIANA – *гвиана*, GVÉNÉIA – *гвенея*, GVÉNÉIA-BISSAW – *Гвенея-биссау*, LIVAN – *ливан*, NÉRVI – *нерви*, PARAGVAI – *парагвай*, QĚHOSLAVAKIA – *чехославакия*, SOTSIYAL-XOVINIZIM – *Социалистивинизим*, SOVĚT – *совет*, SUBIĚKTIVIZIM – *субъективизим*, VARIANT – *вариант*, VITAMIN – *витамин*, VIĚTNAM – *вьетнам*, VOKZAL – *вокзал*, VOLT – *вольт*, VORONKA – *воронка*, VĚN'GRĪA – *венгрия*, VĚNĚSUĚLA – *венесуэла*, VASKITBOL – *васкитбол*, XVĚTSARIA – *шветсария*, XVĚTSIA – *шветсия*, YANĚVAR – *янанывар*, YUGOSLAVIA – *йугославия*, ĚKSKAVATOR – *экскаватор*, ĚKVATOR – *экватор*, ĚVROPA – *европа*, ĚVREĚY – *еврей*, ASFALT – *Асфальт*, BAROGRAF – *Барограф*, FAKT – *Факт*, GERAF – *Графа*, JEYRAF – *жыйраф*, KARTOGRAFIA – *Картография*, LIFT – *Лифт*, MANIFĚST – *Манифест*, OFISĚR – *Офисер*, PALĚOGERAF – *Палеогыраф*, SARAFAN – *Сарафан*, TĚLĚFON – *телефон*, WOLFRAM – *Вольфрам* және т.б. Қалай дегенмен де «в», «ф» фонемалары тілімізге ажырамастай болып енгізілді. Кейбір сөздерді таңбалауда «в» әрпін қоспай жаза алмаймыз. Ал «ц» таңбасына жаңа әліпбиден орын беру артық деп шамалаймыз. Әліпби құрастырушылар бұл дыбыстың қажеттілігін *цех* сөзін таңбалауда өте қажет екендігін алға тартады. Егер «ц» ны «s» арқылы берсек, ағалмыш сөз (*sex*) шетелдіктерге күлкіге айналады деп көрсетеді. Шет тілдер сөздігіне сүйенсек, бұл сөз неміс тілінде *Zeche* [2, 798] деп таңбаланады екен. Оны орыстар *цех* деп өз тілдеріне бейімдеп алған. «ц» әріпі дәл осы сөзді таңбалау үшін қажет болса, бұл сөзге қазақ тілінен балама іздеу керек, бір сөз үшін қазақ тіліне жат, бөтен фонема енгізуді артық деп ойлаймыз. Баламасы табылмаған жағдайда, жалпы шеттен сөз қабылдауда, ешқандай делдал тілсіз түбірді тікелей түпнұсқалық тілден өз тілімізге бейімдеуіміз қажет. Өзге дамыған тілдер де солай етеді.

Сонымен бірге жоғарыдағы мысалдардан байқағанымыздай, бұл жерде және де төменде жинаған материалдарымыздың негізінде Қытайдағы қандастарымыз, негізінен, шет сөздерін жазуда түпнұсқалық таңбалауды сақтағандығы. Осымен байланысты Қытай қазақтары пайдаланған латын қарпіне негізделген әліпбиде екінші кемшін тұстарды көрсетуге болады.

Екіншіден, шетел сөздерін жазуда түпнұсқалық таңбалануды ескерген. Мысалы: AFRĪKA – *африка*, AKADĚMIK – *академик*, AKTIP – *актин*, ALBANIA – *албания*, ALJIRIA – *алжирия*, ALPENIS – *альпнис*, ALUMIN – *алумин*, AMĚRIKA – *америка*, ANALIZ – *анализ*, AN'GLĪA – *англия*, AREPMĚTIKA – *арыпметика*, ARGĚNTINA – *аргентина*, ARHIP – *архин*, ASPIRANT – *аспирант*, ASPIRIN – *аспирин*, ATLANTIK – *атлантик*, AVSTRALIA – *австралия*, AZIA – *азия*, BAZIS – *базис*, DISSĚRTATSIA – *диссертация*, DOGMATIZIM – *догматизим*, FAMILĪYA – *фамилия*, FAXIST – *фашист*, FIGURA – *фигура*, FILIM – *фильм*, FILOSOPIYA

– *фiлософия*, *FIZIK*– *фiзiк*, *FORMALIZIM* – *формалiзiм*, *FOTOHIMIYA* – *фотохiмiя*, *FEODALIZIM*– *феодалiзiм*, *GARNIZON* – *гарнизон*, *GERAMMATIKA* – *грамматика*, *GERANIT* – *гранит*, *GIDROLOGIYA* – *гiдрологiя*, *GIMIN* – *гимн*, *GIMNASTIKA* – *гимнастика*, *GIPIS*– *гипс*, *GITAR*– *гитар*, *INFĖKTSIYA*– *инфектсiя*, *INSTITUT*– *институт*, *INTONATSIYA*– *интонатсiя*, *INTĖRNATSIYONAL*– *интернатсiонал*, *KAPITAL*– *капитал*, *KARABIN* – *карабин*, *KILO* – *кило*, *KILOWAT* – *киловат*, *LIFT* – *лифт*, *LIRIKA* – *лирика*, *MARKSIZIM* – *марксiзiм*, *MATEMATIKA* – *математика*, *OFISĖR*– *офисер*, *OLIMPIADA* – *олимпиада*, *PIRINSIP* – *принцип*, *QĖMPION* – *чемпион*, *RADIO* – *радио*, *RĖSPUBLIKA* – *республика*, *SINTAKSIS*– *синтаксис*, *STILISTIKA*– *стилистика*, *SUFIZIM*– *суфизм*, *ТАКТИКА* – *Тактика*, *TIATIR*– *миамир*, *VASKITBOL*– *вакситбол*, *ĖPIZOT*– *эпизот* және т.б. Бұл жерде әңгіме «і» таңбасына қатысты ғана болып отыр. Мысалы, *AFRIKA* сөзі түпнұсқалық тілде *Africa* (латын), *AKTIP* (лат. *aktivus*), *ALPENIS* (фр. *alpiniste*), *ALUMIN* (нем. *aluminium*), *AMĖRIKA* (ағылш. *Amerika*), *ANALIZ* (нем. *analysis*), *AREPMĖTIKA* (нем. *Arithmetik*), *ARHIP* (нем. *Archiv*), *BAZIS* (нем. *Basis*), *FILIM* (ағылш. *film*), *GARNIZON* (нем. *Garnison*), *GRANIT* (фр. *granit*), *INSTITUT* (фр. *institut*), *KAPITAL* (нем. *Kapital*), *ТАКТИКА* (грек. *taktika*) және т.б. деп жазылады. Шет тілі сөздерін жазуда осы «і» таңбасын «іу» (бізше – **ий**) деп жазбай, түпнұсқалық түрде жазу қатаң сақталған. Дегенмен де шет тілі сөздеріндегі «і» таңбасы «и» деп оқылады деген арнайы ереже болды ма, жоқ, сол күйінде оқыды ма, өкінішке қарай, қолымызда осымен байланысты ешқандай дерек болмай тұр. Егер арнайы ереже болмаса, қазақ тілінің үндестік заңы бұзылғандығы анық. Өткен ғасырдың бас жағында жат сөздерді (қазіргі тілде халықаралық терминдерді) алу барысында осы үндестік заңына қатты көңіл бөлу қажеттігіне мән берілген: «Қазақ тілінде үндестік заңы бар екені рас болса: Қазақ тіліне кіргізген жат сөздердің бәрін де сол заңға келтіріп алу керек, сөз ішіндегі дыбыстарының бәрін де бірынғай жіңішкертіп, я бәрін де жуандағып алу керек» [3, 18 б.]. Егер «і» әрпін шет тілі сөздерін таңбалауда түпнұсқалық түбірін сақтап жазып, оқуда «и» түрінде оқысақ немесе «і» таңбасына қатысты түбірдегі дауыстыларды жіңішкертіп оқысақ (*әмрікә* (америка), *әктін* (актив), *бәзіс* (базис), *інститут* (институт), *кәпитал* (капитал) және т.б.) А.Байтұрсынұлы айтқан қазақ тілінің төл ерекшелігінен ауытқыған болар едік. А.Байтұрсынұлы «қазақ тілінің ерекшелігі өзге тілдегідей ит деп жазып, шошқа деп оқылмайды, қалай жазылса солай оқылады» деп көрсеткен еді. 19 ғасырдың басында тіліміз әлі шұбарланбай, таза қалпында болғандығын, осымен байланысты сол кездегі тіл жанашырлары, ұлт зиялылары тіліміздегі үндестік заңының қатаң сақталуына қатты мән беру қажеттілігін назарға алсақ, бізге де лағын қарпі негізінде шет тілі сөздерін таңбалауда осы жағына мейілінше көңіл бөлу қажет деген ойдамыз. Өткен ғасырымыздың басында шеттен енген сөздерді таңбалауда мынадай да қағида болған: «Бірақ ондай жат сөздерді алғанда, – оны тіліміздің заңына келтіріп өзгертіп алу керек. Өйткені жат сөздердің асыл түрін бұзбай алсақ: Ондай сөзге қазақтың тілі келмейтүн болады; Жана қазақ тілінің заңына келмеген сөзді, оған қазақша жұрнақ, жалғаулар жалғап өзгертуге де болмайды. Ондай сөз қазақ тіліне қазақтың өз сөзіндей болып сіңіседе алмайды, – бір түрлі ерсі сөз болып қалады. Жат сөз қазақ тіліне сіңісіп түбкілікті қазақ сөзі болып шығу үшін, – мағынасы түсінікті болмаса да, айтуға жеңіл, құлаққа ерсі болмауы керек. Бұл шартқа келмеген сөз қазақ сөзі болып қана қалады. Олай болып кетсе кітеб тілі ел тілінен басқаланып шығады, – кітебтің елге пайдасы болмайды. Жана: Тілдің заңына келмейтүн жат сөздер көбейіп кетсе, тіл бұзылады, – тілдің негізгі қасиеттері, тұрлаулы заңдары бұзылады» [3,17 б.]. Осы қағидаға сүйене отырып, жоғарыда келтірілген қисындарды Қытай қазақтарының шет сөздерді таңбалаудағы кемшін тұстары деп айта аламыз. Ал қолдағы материалдарды талдау барысында, қандастарымыздың шет сөздерді таңбалау үшін ұстанған ұтымды тұсы деп, шет сөздерді жазуда дауыссыздарды қатар таңбаламауға тырысқандығын айтар едік.

Мысалы: *ABESTERAKTSIYA* (Абстаркция), *FOTOMĚTIR* (Фотометр), *GERAM* (Грамм), *GERANAT* (Гранат) *ESTANSIYA* (станса), *EKKALA* (иқала), *EKKAP* (иқаф), *EXTAT* (Штат), *GĖOGERAF* (Географ), *HELOROFIL* (Хлорофил), *ISPIRIT* (Спирт), *KELAS* (Класс), *KILAPAN* (Клапан), *KILINIKA* (Клиника), *KILETKA* (Клетка) және т.б.

Өткен ғасырдың басында Мамайұлы мен Қабылұлының авторлығымен жарық көрген «Қазақ тілінің жаңа емлесі» атты мақаласында «11. Қазақ тілінде (түрік тілдерінің бәрінде де) бір сөздің басында екі дауыссыз дыбыс қатар жалғана алмайды. Бірақ екі буын аралығында (арқа) немесе үнді мен қатаң (серг) болып құрылған буында екі дауыссыз дыбыс қатар келе береді; мысал: тақта, жент, бұлт, жұрт, сына, тарақ, ырым» [4,127 б.] – деп көрсетілген. Яғни сол уақытта қазақ тілінде сөз арасында кейбір сөздер болмаса, дауыссыз дыбыстар қатар қолданылмағандығы анық. Дегенмен де, бірнеше тілдік немесе тілден тыс факторларға байланысты қазақ тілінің орфографиялық ережелері кейінгі уақыттарда өзгерген. Оған дәлел ретінде Р.Сыздықтың мына бір дәйектерін келтіреміз: «Орыс тілінен және орыс тілі арқылы енген және көбінесе термин болып келетін сөздердің басым көпшілігі орыс орфографиясы бойынша жазылады: *алюминий, антоним, аудитория, бухгалтер, повесть, гарнизон, гастроль, генерал, геофизика, коммутатор, конгресс, контейнер, плацдарм, плацкарт, термометр, террор, фракция, фрегат, хром, хронограф, цемент, цифр* т.т.» [5, 29 б.]. Ал орыс тілінің орфографиясында сөз ішінде дауыссыздардың қатар орын алуына жол берілетіндігі анық.

Қорыта келгенде, біз әліпбиімізді латын қарпіне жобалағанда, сонымен бірге орфографиялық ережелерді дайындағанда қазақ тілін бұрынғы заңдылығына сай етіп қайта жаңғыртуымызды басты мақсат ретінде қарастыруымыз қажет деген ойдамыз. Ол әрине өз алдына жеке бір үлкен мәселе. Біз бұл жерде ұсыныс айтумен ғана шектеліп отырмыз.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

- [1] Ғабитханұлы Қ. Қазақ тілінің Қытайдағы зерттелуі // Терминологиялық хабаршы. 2002 ж. № 3. 110-118 бб.
- [2] Крысин Л.П. Иллюстративный толковый словарь иностранных слов. М.: Эксмо, 2008. 864 с.
- [3] Омарұлы Е. Қазақша пән сөздер (Елдестің баяндамасы) // Терминология мәселелері. 1-кітап. Астана: «1С-Сервис» ЖШС, 2006. 15-20 бб.
- [4] Қазақ тілінің жаңа емлесі // Терминология мәселелері. 1-кітап. Астана: «1С-Сервис» ЖШС, 2006. 124-137 бб.
- [5] Сыздық Р. Қазақ тілінің анықтағышы (емле, тыныс белгілері, сөз сазы). Астана: Елорда, 2000. 532 б.